

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

КАФЕДРА МІЖНАРОДНОГО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО
ПРАВА

**«ПРАВА ЛЮДИНИ В ПЕРІОД
ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ»**

Збірник матеріалів Міжнародної науково-
практичної конференції
(м. Одеса, 1 листопада 2024 року)

2024

УДК
341.231.14:355.271(062.552) П68

*Друкується за наказом ректора Національного університету
 «Одеська юридична академія» О. В. Тодошчака
 (наказ № 3177-44 від 08.10.2024 р.)*

Відповідальний редактор – президент Національного університету «Одеська юридична академія», академік НАПрН України, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України **Ківалов С.В.**
Заступник відповідального редактора – проректор з наукової роботи Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права, Заслужений юрист України **Аракелян М.Р.**

Укладачі:

Бехруз Хашматулла Набісвич – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Мануїлова Катерина Вікторівна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Грушко Мальвіна Валеріївна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Гребенюк Дмитро Олегович – PhD, асистент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія».

Матеріали видано в авторській редакції. Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їх наукові керівники, які рекомендували матеріали до друку.

Адреса редколегії:

Національний університет «Одеська юридична академія», кафедра міжнародного та європейського права, м. Одеса, 65009, вул. Фонтанська дорога, 23. Тел. +38(048)719 8685

«Права людини в період збройних конфліктів»: Міжнародна науково-практична конференція, присвячена 75-річчю прийняття Женевських конвенцій про захист жертв війни 1949 року та Міжнародному дню прав людини. 1 листопада 2024 р., м. Одеса: збірник матеріалів конференції. Одеса. 2024. 539 с.

© НУ «Одеська юридична академія», 2024

© Кафедра міжнародного та європейського права НУ «ОЮА»

Федорова Тетяна Сергіївна

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри
міжнародного та європейського права
Національного університету «Одеська юридична
академія»*

Степаненко Артем Олександрович

*здобувач вищої освіти Національного
університету «Одеська юридична академія»*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ДОТРИМАННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ЗАХИСТУ ТА ПРАВ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ

Сьогодні існує багато військових конфліктів, які виникають в багатьох куточках світу. Разом з цим відбувається серйозні порушення прав людини, такі як геноцид, злочини проти людяності та військові злочини.

Так у зв'язку з повномасштабним вторгненням Російської Федерації на територію України, постало питання про дотримання міжнародних стандартів захисту та прав військовополонених, адже не кожна країна дотримується стандартів поведження з військовополоненими та не порушує їх права.

Розглядаючи історичний аспект розвитку поведження з військовополоненими та розвиток норм, які регулювали поведження з військовополоненими потрібно зазначити наступне.

У ранній історії під час настання воєн переможець вбивав або поневолював переможеного, але з часом почалася практика викупу полонених особливо в часи Середньовіччя і була дуже поширеною до 17 століття.

Щодо норм і принципів, які були розроблені для поліпшення поводження з військовополоненими, то у 16-17 століттях деякі правові філософи висловлювали свої пропозиції щодо полегшення наслідків захоплення в полон. Так в своїй праці *De jure belli ac pacis* (Про Закон війни і миру), Гуго Гроцій пропонує надати право полоненим на обмін та викуп[1; с.16]. Французький філософ Монтеск'є у своїй праці «Дусі закону» писав, що полонений не є частиною власності переможця та не дозволяється завдавати шкоду полоненому, згодом цю тему розвинули Жан-Жак Руссо та Емеріх де Ваттель[2; с.20].

Щодо перших міжнародних правових актів які регулювали стандарти захисту та прав військовополонених, то першими були 2 Гаазькі конвенції прийняті в 1899 та 1907 роках. Дещо пізніше була прийнята Женевська конвенція в якій було прописані правила поводження з полоненими, а після закінчення Другої світової війни була переглянута в 1949 році, де було розширено термін військовополоненого, що включало не тільки осіб, які входили до регулярних збройних сил, а й нерегулярних формувань та учасників рухів опору, якщо вони є частиною збройних сил та особи, які супроводжують збройні сили, не будучи фактично членами (військові кореспонденти, цивільні підрядники з постачання та члени трудових підрозділів) [3].

Вивчаючи сучасні нормативно-правові акти, які регламентують дотримання міжнародних стандартів захисту та прав військовополонених можна віднести такі: 1) Женевська конвенція про

поводження з військовополоненими від 12.08.1949[4]; 2) Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у регулярних арміях; 3) Конвенція про поведінку з військовополоненими; 4) Додатковий протокол I до Женевської конвенції 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних конфліктів та Додатковий протокол II до Женевської конвенції 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних конфліктів, щодо національного законодавства ми можемо сказати про те, що міжнародні стандарти захисту та прав військовополонених відображені в Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних силах України: Наказ МОУ від 23.07.2017[5].

Аналізуючи події сьогодення ми побачимо, що частіше за все порушуються такі права військовополонених: право на медичну допомогу, право на доступ до їжі та води, а також доступ до санітарних умов для вживання їжі, право на освіту і право на судовий процес. Окрім зазначених порушень військовополонені зазнають тортури і жорстокого поводження з боку другої сторони.

Потрібно відмітити, що МГП у ст.4 Женевської конвенції III про поведінку з військовополоненими вказується, що військовополоненими, є особи, які потрапили в полон до супротивника й належать до особового складу збройних сил сторони конфлікту, а також членів ополчення або добровольчих загонів, які є частиною цих збройних сил, членів інших ополчень та добровольчих загонів, осіб, які супроводжують збройні сили, але фактично не входять до їхнього складу та жителів не окупованої

території, які під час наближення ворога озброюються, щоб чинити опір силам загарбника, не маючи часу сформуватися в регулярні війська, за умови, що вони носять зброю відкрито й дотримуються законів і звичаїв війни [6].

Всі нормативні акти МГП закликають сторін конфлікту до дотримання поваги прав людини її честі та гідності під час воєнних дії на території однієї з учасниць конфлікту.

Однією з найважливіших умов дотримання міжнародних стандартів захисту та прав військовополонених є їх реалізація на практиці. Для досягнення цієї умови потрібно забезпечити якісну правову освіту для працівників відповідних установ, впровадити механізм контролю за дотримання прав військовополонених, а також залучити громадськість та міжнародні організації до моніторингу реального стану реалізації цих стандартів.

Слід зазначити, що в Україні створено багато установ, які займаються моніторингом за дотриманням міжнародних стандартів і до таких органів відносяться: Національне інформаційне бюро, Міністерством юстиції України, Координаційний штаб з питань поводження з військовополоненими. Міністерство юстиції України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику з питань утримання військовополонених [7].

Але незважаючи на наявність міжнародних та національних нормативно-правових актів, які створені для регулювання дотримання прав

військовополонених та здійснення їх захисту і досі відбувається порушення їх елементарних прав, особливо з боку Російської Федерації.

Таким чином для вирішення проблеми порушення і недотримання міжнародних стандартів захисту та прав військовополонених потрібно створити орган який контролюватиме дотримання прав військовополонених, залучати іноземних працівників слідчих органів для обімну досвідом розслідування злочинів проти людяності та звичаїв війни.

Джерела:

1. Політологія: навчальний посібник / [Є. В. Перегуда, В. Ф. Панібудьласка, В.Л. Семко, Н. І. Рижко, С.Д. Місержи, В.Л. Стеценко, В. Л. Згурська, В.П. Третяк]. Київ: КНУБА, 2011. 216 с
2. Доді К. В. Розвиток міжнародно-правових норм, що стосуються збройних конфліктів неміжнародного характеру: дис. к. ю. н.: 12.00.11 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ. 2011. 236 с
3. IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі від 18.10.1907 року. Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222#Text
4. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12 серп. 1949 року. [Електронний ресурс].- Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153

5. Про затвердження Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України: наказ Міністерства Оборони України від 23.03.2017 р. №164. Верховна Рада України. За- конодавство України: оф. вебсайт. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0704-17/>

6. Третя Женевська конвенція про поводження з військовополоненими : міжнародна конвенція від 12.08.1949 року ; ратифіковано Україною 03.07.1954 року ; в редакції від 08.02.2006 року згідно закону України No 3413-IV. [Електронний ресурс]. - Режим доступу:

http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153<https://www.vectornews.net/news/politics/21456-oleksyshevchuk-potrбно-zaprovadzhuvati-feysbuk-identifikacyuadvokatv.htm>

7. Ткачук Р. Як побудована та функціонує в Україні державна система поводження з військовополоненими: публікація. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: armyinform.com.ua/2023/03/07/yakpobudovana-tafunkczionuye-vukrayini-derzhavna-systema-povodzhennya-z-vijskovopolonenymu/

Ключові слова: військовополонені, міжнародне гуманітарне право, Женевська конвенція, права людини, порушення прав.

Секція № 6

Питання захисту прав людини в інформаційній сфері

НЕВАРА Л.М., ЯКУШЕВСЬКА Д.А.Право людини на інформацію як основа демократичного суспільства⁴¹³**ПОЛИЩУК К.Р.**

Молодь і освіта як цілі: пропагандистські наративи для молодого покоління..... 420

ФЕДОРОВА Т.С., ПИРОЖКОВА А.Є.

Міжнародно-правові гарантії реалізації права на доступ до інформації..... 426

БУГАЄЦЬ А.С.

Право інтелектуальної власності на продукт, створений з використанням штучного інтелекту та міжнародне право: постановка проблеми 434

РУГАЛО Б.А.

Порушення прав людини з використання штучного інтелекту в умовах міжнародних воєнних конфліктів 439

ЯНИЦЬКА І.А.

Проблеми та виклики у забезпеченні психологічної допомоги і захисті прав дітей, які зазнали насильства 444

Секція № 7

Захист прав людини в кризових ситуаціях

СЛАВКО А.С., ЗАЦАРИННА А.Ю.

Правовий статус біженців в період збройних конфліктів 449

ФЕДОРОВА Т.С., ДЕМЕНТЬЄВА Ю.В.

Участь міжнародних організацій при вирішенні конфліктів на міжнародній арені..... 454

ФЕДОРОВА Т.С., СТЕПАНЕНКО А.О.

Проблемні аспекти дотримання міжнародних стандартів захисту та прав військовополонених 460

ГРЕБЕНЮК Д.О.

Щодо передумов формування уявлення про «єврозлочин» як правове явище 466

Секція № 8

Захист прав людини відповідно до положень Женевських конвенцій 1949 року та Додаткових протоколів до них 1977 року.

ТУЛЯКОВ В.О.

Окупаційне кримінальне право в контексті сучасного розвитку української державності..... 474